

МБДОУ “Центр развития ребенка детский сад №2 “Теремок”

**Улахан бөлөх “Байанай”
оҕолору аралдьытыы сценарийа**

**Воспитатель:
Николаева В.И.**

2024г.

Улахан бөлөх “Байанай” оҕолору аралдьыты сценарийа

Буолар күнэ: Сэтинньи ый 26 күнэ

Сыала: Байанай ый туһунан билиилэрин ханатыы – чинэтии, өбүгэ үтүө угэһигэр убаастабылы иитии, айылҕаҕа харыстабыллаах сыһыанна иитии, булчукка убаастабылы инэри. Байанай ыйыгар анаан ытыллыбыт үлэни түмүктээһин, саха киһитин төрүт дьарыга булт туһунан оҕолор билиилэрин чинэтии, өбүгэлэр үгэстэрин, булт сиэрин – туомун салгыы билиһиннэри. Айылҕаҕа тапталы, харыстабыллаах сыһыаны иитии. Оҕо айар дьоһуру сайыннары (уус – уран тылга, ырыаҕа)

Туттуллар тэрил: проектор, музыкальнай центр, саһыл бэргэхэтэ, булт тэриллэрэ: мончуук, туу, илим, куйуур, саа, чааркаан, туһах, манок, презентациялар “Ким суолай?”, “Дьиикэй кыыллар тустарынан таабырыннар”, “ Бултааһын, балыктааһын”.

Барыыта:

Слайд 1

Сахалыы таҥастаах оҕолор киирэн кизгэммит заалга олбохторго олороллор.

ЫТ: Үтүө күнүнэн, бүгүн биһиги манна муһуннубут байанай күнүгэр аналлаах аралдьыйыга, эбэрдэлэһиэҕин «Аламай манан күнүнэн! ».

Сэтинньи ый – Байанай ыйа диэн ааттанар.

Слайд 2

-«**Байанай**» диэн кимий?

Байанай диэн - ойуур иччитэ, булт таҥарата. Байанай киһилии майгылаах, үөрүннэн, бэриннэн, оҕо курдук оонньуулаах- омуннаах, ону тэнэ хомойумтуо, өһүргэс. Кини ойуур кыылларын, көтөрдөрүн харыстыыр. Ойуурга куһаҕан санаалаах, кыыллары барытын харыстаабакка өлөрө сылдьар булчут кэллэҕинэ кыыллары, көтөрдөрү ыраах куоттаран, күрэтэн кэбиһэр эбит. Ол иһин ойуур кыылларын-көтөрдөрүн биһиги Байанай оҕолоро диэн ааттыбыт.

Слайд 3

- Онтон «**Булчут**» диэн кимий?

Булчут диэн булугас -талыгас, мындыр өйдөөх, кыанар улэһит, аһыныгас, күмүскэс, сизэрдээх үтүө майгылаах киһи. Булт үөрэбэ, булт дьарыга уол оҕо тугунан да солбуллубат үөрэх буолар. Булт арааһа сылы быһа бултанар. Бу ыйга булчуттар ыраах бултуу- алты бараллар. Күндү түүлээҕи экирэтэллэр, эһэкээннэригэр үөмэллэр, айах туталлар. Оту – маһы алдьатыам суоҕа, наадыйарбын эрэ ылыам диэн андаҕар этэллэр. Саха булчута бултаан дьизэ кэргэнин иитэр – аһатар, таһыннарар.

Слайд 4

Бүгүн биһиэхэ үөрүүлээх күн – Баай Барыылаах Байанайбыт күнэ. Үтүөкөн үгэстээх, Сээркээн сэхэннээх, өттүк харалаах Баай Байанай бырааһынньыгынан эбэрдэлиибит.

ЫТ: Билигин биһиги, тыаҕа бултуон иннинэ ойуур олобун тоһо

билэргитин билиэхпит.Байанай оџолорун туһунан ким элбэх таабырыны таайар эбитий?

Слайд 5-9

Экранна дьиикэй кыыллар ойуулар костор.

- ❖ От мас аһылыктаах ойуоккалаан оџонньор баар үһү.(куобах)
- ❖ Истин иккис таабырыммытын. Түөспэр күннээхпин, сытыы харахтаахпын, мааны кутуруктаахпын диир аар үһү . (Саһыл)
- ❖ Үһүс таабырыммыт маннык; сир иһигэр сибигинэйэ Мэхээлэ сытар үһү. (Эһэ)
- ❖ Өссө таабырыннаахпыт, истин. Кутуругунан оонньуур тиит тирэхтээх тинсирики сүүрүк баар үһү. Таайыта тиин.
- ❖ Туох ойуурга куруук аччык сылдыарый? (Бөрө)

(кусаџан уонна үчүгэй булчуттар киирэллэр)

Кусаџан булчут:

-Оо , оџолор мин бултуу баран иһэбин ойуурга, мин онно баран барыларын саабынан ытыалаан кээһиэм, куобаџы, тиини, саһылы, бөрөнү оннооџор эһэни, таах барыларын ытыалыы ытыалыы тэбэттээн кээһиэм, онтон олорон маннык аһыбын (рюкзагыттан аһын оруур, аһы аһы банкаларын мээнэ бырагаттаан кээһэр)

(үчүгэй булчут киирэр)

Үчүгэй булчут

-Хайа, бу хайдах буолбут сиэри –туому тутуспат, айылџаны харыстаабат булчутуй? Оџолоор, айылџаџа бу маннык кыылы-көтөрү барытын өлөрө сылдыар сатанар дуо? Өскөтүн булка сыһа-халты сыһыаннастаххына, Баай Байанай киэр хайыһар, оччоџо ол киһи булда- аһа ханнар, кыайан бултуйбат буолар. Ол иһин тыа булдугар аналлаах араас үгэстэр, бобуулар олохтоммуттар. Булчут түргэн туттунуулаах, сатабыллаах буоллаџына, барытын ситиһэр.

Үчүгэй булчут:Оџолоор, биһиги тыаџа ойуура сылдыарбытыгар быраабылалар бааллар, олору хатылыаџын

Слайд 10

- ✓ Алааска, тыаџа хаһытыр, улаханнык айдаарар бобуллар.
- ✓ Көтөр уйатын көрдөхпүтүнэ тыыппаппыт- алдыаппаппыт.
- ✓ Оту – маһы алдыаппакка оргууй сылдыахтаахпыт. Оччого сир – дойду иччитэ Аан Алахчын Хотун сөбүлүүр.
- ✓ Ууга кири-бөџү быраџар көнүллэммэт.
- ✓ Булт түүтүн, унуоџун уокка бырахпаттар.
- ✓ Элбэх булду сэттээх диэн бултаабаттар.
- ✓ Бултарын харысхал, таптал ааттарынан ааттыыллар.

Кусаџан булчут: Оо, баһаалыста миигин бырастыы гынын уонна мин хаһан да мээнэ кыыллары өлөртүөм суоџа, айылџаны киртитиэм суоџа, айылџабын,

Баай Байанай оџонньорбун хомотуом суоџа, сизери-туому тутуһан бултуом.

Слайд 11

Байанай киирэр

Байанай -Булчут киһи кытыгырас, сымса, күүстээх-уохтаах, сылайбат сындааһыннаах буолуохтаах. Булчуттар бултуур сирдэригэр тийдэхтэринэ чуумпутук, сэргэхтик тутта сылдыяхтаахтар. Уонна эмиэ уот оттон уот иччитигэр ас биэрэн көрдөһөллөр:
(Уотун алаадынан аһатар)

Баай барыылаах тойон эһэм,
Тайаххыттан таллар,
Тиинниттэн тиксэр,
Куобаххыттан кулу.
Сиргин – уоккун киртитиэм суоџа,
Бэрсэр баайгын күөмчүлүөм суоџа.
Амтаннаах аспыттан аһатар буолуом.
Аныгыскы да өттүгэр
Бэрсихэр буолуохпут. – диэн.

ЫЫТ: Байанай кырдыаџас эн биһиги эйиэхэ аналлаах аралдьыйыбытыгар ыалдьыт буол. Уонна булчут туттар тэриллэрин оџолоргор билиһиннэр – көрдөр. Булчуттар тэриллэринэн көрдөрөр, хайдах тутталлараын кэпсиир
(мончуук, туу, илим, куйуур, саа, чааркаан, туһах)

Слайд 11-22

ЫЫТ:Билигин биһиги кыылар суолларын төһө билэргитин бэрэбиэркэлиэхпит .Ооньубут аата “Ким суолай?”

Слайд 23-26

ЫЫТ: Билигин биһиги бары булчуттар буолан ылыахпыт. Булчут кыраџы харахтаах, эрчимнээх илиилээх буолар. Ким саамай сытыы харахтааџын, сымса илиилээџын быһаарыахпыт, билиэхпит.

Ооньуу: “ Ким куобаџы табар?” - (сыал быраџыы) икки оџо тахсар.

Ооньуу: Булчуттарбыт өссө балыктыылар эбит. Ким элбэх балык хаптарар диэн ооньууну салгыы ооньуохпут.

Ооньуу: «Хайыһарынан хаамтарыы»

Слайд 27

- Былыр-былыргаттан Саха киһитэ хара тыаны доџор-атас гынан, көрдөһөн-ааттаһан бу куннэ тийэн кэлбитэ. Хара тыабыт булдуттан, эбэбит көмүс хатырыктааџыттан күндүлээн, иитэн-аһатан олордоџо...

Билигин оџолор дьиэлэриттэн аџалбыт соболорун ыйаан көрүүхпүт, ким саамай улахан собо аџалбыт эбит.

(Ыйааһын, хомуйуу)

Слайд 28 на5араадалааһын

Байанай Оџолорум, уолаттарым барахсаттар улаатан,тайџаџа тахсан сонордьут, булчут бэрдэ буолуоххут диэн эрэнэбин.

Саха хорсун хоһууннара

Булт ыйын уруйдаан!

Айылҕалыын алтыһан,

Тонгон-хатан, бултуйан,

Өттүк харалаах төннүн! Көрсүөххэ дылы оҕолоор!

ЫЫТ Оҕолоор, Бүгүн биһиги Байанай оҕолорун туһунан кэпсэтибит.

Байанайбыт көрү – нары таптыыр, онон биһиги дуоһуйа оонньоотубут – көрүлээтибит.. биһиги аар тайҕабытын , тулалыыр айылҕабытын, кыыллары аһынар, харыстыыр буола улаатаарын! Оччоҕо эрэ көтөр – сүүрэр үксуу туруо, Баай Байанайбыт араас булдуһун күндүлүү туруо!.

– Манан биһиги бүгүнгү Баай Байанайга аналлаах аралдьыйыбыт түмүктэнэр.